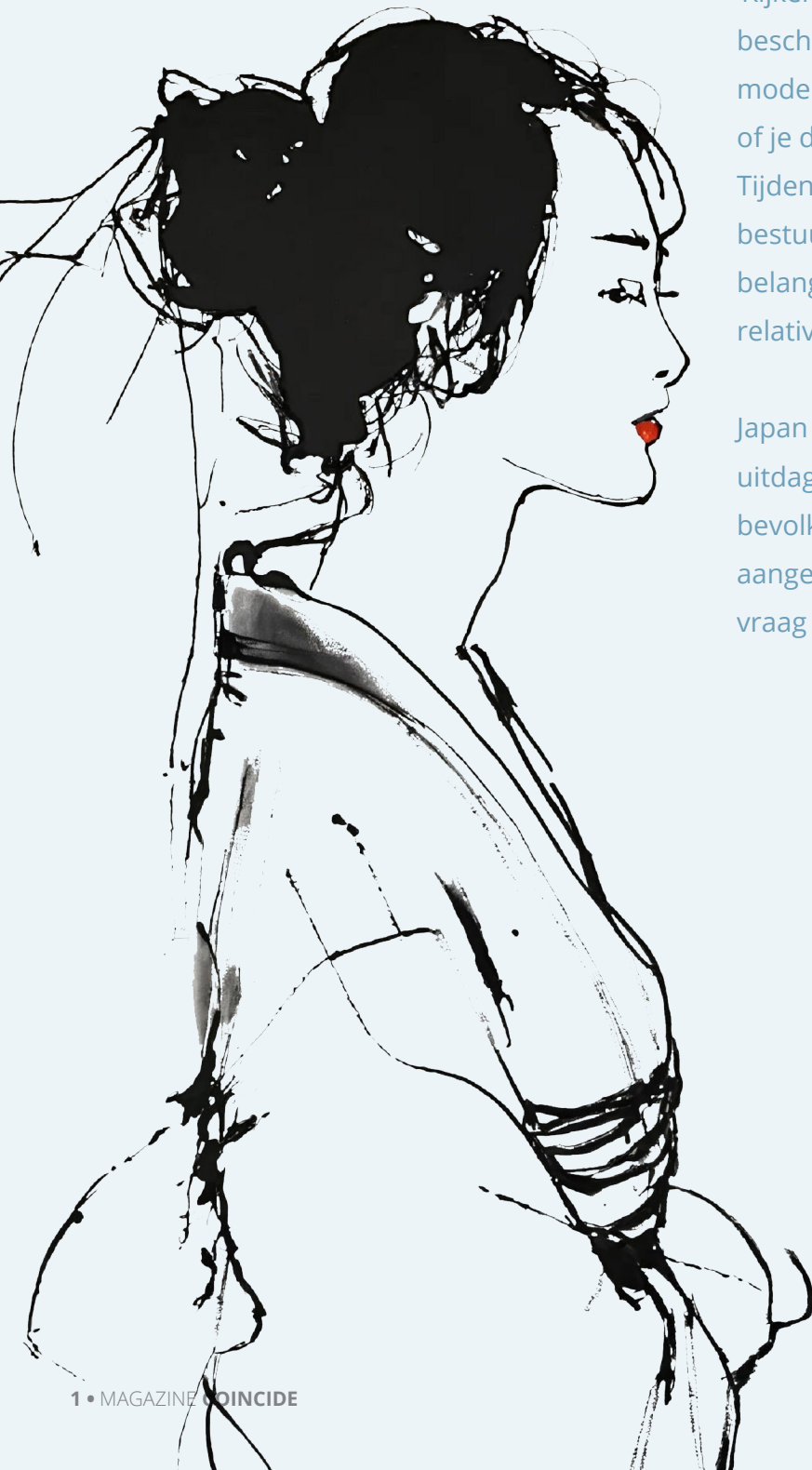

Ernst Klunder

voorzitter raad van bestuur 's Heeren Loo

KIJKEN DOOR ANDERE OGEN

‘Kijken in de ziel van Japan’ van Freek Vossenaar beschrijft de spanning tussen traditie en moderniteit. Voor westerlingen blijft het de vraag of je deze cultuur ooit echt kunt doorgronden. Tijdens een inspiratiereis met Nederlandse bestuurders uit zorg en welzijn ervaar je hoe belangrijk het is om met bescheidenheid en relativering te kijken naar wat je ziet.

Japan staat voor een immense demografische uitdaging. In 2050 is naar verwachting 40% van de bevolking ouder dan 65. Hoe dit vraagstuk wordt aangepakt – in beleid en praktijk – was de centrale vraag tijdens ons bezoek aan Kyoto en Tokio.

Cultuur als fundament van zorg

In Japan is zelf zorgen voor je familie diepgeworteld. Ouderen en mensen met een beperking wonen vaak bij familie en krijgen mantelzorg. Hierdoor ontbreekt een uitgebreide formele zorginfrastructuur. De bestaande zorg haalt niet het niveau van onze langdurige zorg.

Levensstijlen veranderen echter. Meer mensen wonen alleen en doen een beroep op professionele ondersteuning. Toch zijn culturele patronen hardnekkig. Afwijken van wat sociaal geaccepteerd is, blijft lastig.

Weinig urgentiebesef

Opvallend is het beperkte gevoel van urgentie. Men erkent de demografische trends, maar de bereidheid om fundamenteel te veranderen is klein. Deels is dat cultureel (zo doen we het nu eenmaal), deels bestuurlijk: de nationale overheid laat veel over aan autonome gemeenten. Het voelt als een 'crisis in slow motion'.

Deze houding houdt ook ons een spiegel voor. In Nederland komt echte verandering vaak pas op gang in crisistijd. Dan blijkt dat besluiten sneller genomen kunnen worden. Het roept de vraag op: hoe mobiliseer je daadkracht zónder crisis?

De arbeidsmarkt: structurele tegenstrijdigheden

De verhouding tussen werkenden en 65-plussers wordt straks bijna 1:1. De arbeidsparticipatie van vrouwen is laag. Veel vrouwen stoppen met werken zodra ze kinderen krijgen en ook in hogere functies zijn ze zeldzaam. Hiërarchie, leeftijd en anciënniteit zijn leidend.

Daarnaast is de productiviteit laag. Extreme aandacht voor perfectie vertraagt processen. Denk aan koekjes verpakken in tien minuten. Mensen bewaken processen tot in detail, vaak zonder duidelijke toegevoegde waarde. Meer participatie van vrouwen of mensen met een beperking zou helpen, maar daarvoor is een culturele omwenteling nodig en die laat op zich wachten.

Zorg als familiezaak

In Japan is zorg primair een verantwoordelijkheid van de familie. Ouderen worden geëerd, kwetsbaren beschermd. Afwijking van de norm leidt tot schaamte, met als gevolg dat mensen met een beperking vaak buiten beeld blijven. In Nederland is zorg geprofessionaliseerd. Nu zoeken we juist weer naar meer informele netwerken. Japan daarentegen zet eerste stappen richting professionalisering. Twee bewegingen die elkaar ergens in het midden lijken te ontmoeten.

"Men erkent de demografische trends, maar de bereidheid om fundamenteel te veranderen is klein."

*"We kunnen van elkaar leren
én elkaar aanmoedigen."*

Systeem onder druk – ook bij ons

De vanzelfsprekendheden staan onder druk, zowel in Japan als Nederland. Dat raakt fundamentele vragen: wat verstaan we onder zorg? Waar begint en eindigt de verantwoordelijkheid van de overheid, van burgers, van gemeenschappen? In Nederland verandert het kwaliteitsbegrip onder invloed van maatschappelijke ontwikkelingen. Die heroriëntatie moet niet alleen van professionals komen maar vraagt om een breed maatschappelijk gesprek.

Onzichtbaarheid van mensen met een beperking

In Japan zijn mensen met een beperking nauwelijks zichtbaar. Vaak leven zij thuis of in grootschalige instellingen die doen denken aan Nederland in de jaren zeventig. Informatievoorziening is beperkt, voorzieningen zijn moeilijk toegankelijk. Toch zagen we ook hoopvolle signalen.

Een voorbeeld: een bedrijf gebruikt een puntensysteem om mensen met een beperking in te zetten – weliswaar in een aparte ruimte, uit het zicht van anderen. Inspirerender was voetbalclub Ventforet Kofu, die haar zichtbaarheid inzet voor projecten rond kwetsbare groepen. De les: gebruik wat zichtbaar is zoals sport en cultuur om ook het onzichtbare aandacht te geven.

Wat kunnen we dan wél leren?

Het Japanse zorgsysteem lijkt onvergelijkbaar met het onze. Maar juist in het contrast schuilt waarde. De letterlijke transplantatie van ideeën is zinloos, maar in de verschillen liggen inzichten.

Zo zagen we hoe standaardisatie in de zorgarchitectuur kan bijdragen aan efficiëntie. Gebouwen zijn vaak gelijkvormig en sober. Afwijking daarvan werd gepresenteerd als revolutionair. In Nederland herontwerpen we elk gebouw opnieuw. Misschien is er winst te halen in minder variatie, meer herhaling.

Duurzaamheid lijkt in Japan weinig prioriteit: plasticgebruik is hoog, zonnepanelen schaars. En toch: de straten zijn schoner, de verbondenheid met natuur sterker dan bij ons. Er is minder beleidsmatige duurzaamheid, maar meer vanzelfsprekend respect voor de omgeving.

Ook inclusie is geen vanzelfsprekendheid, maar er is beweging. In Nederland zijn we verder, maar ook hier toont de recente VN-review dat er nog veel te doen is. We kunnen van elkaar leren én elkaar aanmoedigen.